

І.М. Ралько (Івано-Франківськ)

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ОСОБИСТІСНОЇ СВОБОДИ

Проблема, що постала сьогодні в нашій державі, пов'язана із розширенням меж зовнішньої свободи людини при відсутності внутрішньої особистісної свободи. Це призводить до процвітання свавілля, безвідповідальності та всездозволеності на всіх рівнях суспільства. Останні події в державі та природні катастрофи, які спіткали нашу землю, змушують задуматися над вищими цінностями. Стають важливими такі якості, як відповідальність, небайдужість, відданість, служіння, самопожертва, взаємодопомога, праця на благо суспільства та ближнього зокрема, турбота про навколишнє середовище та збереження природних ресурсів.

Особистісна свобода знаходиться на межі зовнішньої і внутрішньої діяльності [9]. Її досягнення відбувається шляхом особистісного становлення, пізнання власного «Я», свого внутрішнього та зовнішнього світу. Перш ніж приступити до духовної реалізації, людина повинна здобути інструмент, за допомогою якого вона зможе реалізуватися в соціумі. Таким інструментом і є сформована зріла особистість та особистісна свобода. Метою даного теоретичного дослідження є характеристика цих понять.

Більшість науковців, які вивчали проблему свободи, виділяють в ній такі види свободи, як зовнішня і внутрішня. Доволі часто поняття психологічної та особистісної свободи вони вважають синонімічними із поняттям внутрішньої свободи. Однак уважаємо за необхідне зауважити, що категорія особистісної свободи – це не синонім, а один із різновидів свободи внутрішньої. Ототожнювати ці поняття було б не зовсім правильно, оскільки окрім особистісної, різновидом внутрішньої свободи є і духовна чи екзистенціальна свобода. Між особистісною і духовною свободою є істотна різниця, яка полягає і в специфіці їх суті, й у відмінностях прояву та шляхах чи способах досягнення. Окрім того, особистісна свобода реалізується через становлення особистості, духовна – через розкриття сутності людини.

Спроба систематизувати психологічні уявлення про особистісну свободу належить вітчизняному вченому Г.О. Баллу. У своїх працях [2-6] він зазначає обмеженість традиційних тлумачень свободи як усвідомленої необхідності і як свободи вибору, а також визначає свободу як сукупність умов (зовнішніх або внутрішніх – якщо мова йде про психологічну свободу), які сприяють гармонійному розгортанню і прояву різнобічних можливостей особистості (зокрема, шляхом усунення перешкод для цього).

В особистісній свободі Г.О. Балл виділяє індивідуально-психологічні та соціально-

психологічні складові [3, с.12-17; 1, с.2-3].

Індивідуально-психологічні складові особистісної свободи виводяться вченим на основі наявних в особистості двох сторін: ціннісно-мотиваційної, яка охоплює систему істотних для даної особистості цілей, цінностей і смислів, що визначають спрямованість її діяльності, - і інструментальної, до складу якої входять засоби реалізації цієї спрямованості, в тому числі фізичні, енергетичні, вольові якості, стиль поведінки, функціональні можливості, знання, способи дій у формі навичок, умінь і стратегій.

Таким чином, у контексті ціннісно-мотиваційної сторони Г.О. Балл виділяє наступні компоненти особистісної свободи, як домінуюча роль потреби самоактуалізації, наявність «справи життя», якій віддана людина, та перевага «буттєвих» цінностей у власній системі ціннісних орієнтацій.

У контексті інструментальної сторони вчений виділяє такі компоненти: уміння саморегуляції діяльності; надання переваги не знанням як таким, а компетентності як здатності індивіда справлятися із завданнями, які перед ним ставить життя, і важливою складовою якої є здатність набувати нових знань і умінь (зокрема, йдеться про компетентний вибір свого життєвого шляху, що передбачає також і достатнє знання самого себе); реалістичне і неупереджене сприймання світу, відкритість новому досвіду і спрямованість на пошук істини, здатність враховувати різні точки зору, розширяти завдяки цьому своє бачення проблем і, коли є достатні підстави, змінювати свої погляди; характерологічні якості, що сприяють самореалізації особистості, зокрема це ті, які відображають її цілісність і гармонійність, вольові якості, такі як мужність, наполегливість, подолання зовнішніх і внутрішніх перешкод, які постають на шляху реалізації обраних особою цінностей та життєвих стратегій.

Г.О. Балл зазначає, що головною особливістю психологічно-вільної особистості є свідоме використання нею власних інструментальних (фізичних і психічних) властивостей для реалізації своєї спрямованості, а також у подоланні та змінненні тих із них, які такій реалізації перешкоджають [3, с.14].

Щодо соціально-психологічних складових особистісної свободи, учений серед них відзначає діалектичну єдність автономії особи та її входження до певної спільноти, як здатність до глибокого духовного зв'язку з іншими; одночасну залученість особи до різних спільнот, яка поєднує щире піклування про близьких людей з готовністю допомогти незнайомим і з широким (часто

планетарним) розумінням своєї місії та відповідальності; пов'язану з повагою до себе здатність поважати інших людей, демократичний стиль спілкування, орієнтацію у встановленні та підтриманні контактів на сутнісні особистісні якості партнерів, тактовність, повагу до звичаїв та поглядів інших людей, відсутність моралізаторства при наданні їм допомоги тощо; діалектичну єдність оволодіння соціокультурними нормами і критичного ставлення до них, формування власних «особистісних норм».

Таким чином, особистісна свобода передбачає оволодіння соціокультурними нормами, до числа яких відносяться і традиції. Проте вона протистоїть бездумному, сліпому підкоренню будь-якій нормі, будь-якій, нехай навіть найпрекраснішій традиції. Окрім того, віддає перевагу тим традиціям, у змісті яких в ролі значущої цінності виступає особистісна свобода [3, с.17].

Аналізуючи праці Г.О. Балла [1-5], можна зробити наступні узагальнюючі висновки: внутрішня (особистісна або ж психологічна) свобода особи виявляється в обґрунтованості й рішучості здійснюваного нею вибору, хоча і не зводиться до нього самого. Конструктивний особистісний вибір є умовою особистісного зростання.

Усі особистісні вибори в єдине русло спрямовує духовна цінність, якою перейнялася особистість, і яка є провідною в її житті, а також виступає як стратегічний вибір, зроблений нею раз і назавжди. Цінність внутрішньо освітлює все життя людини, сповнюючи його простотою і справжньою свободою – свободою від коливальності і страху, свободою творчих можливостей. Найповніший же вияв внутрішньої свободи отримує у вірності людини сенсу свого життя і своєму покликанню.

Оскільки будь-якою свободою, у тому числі і внутрішньою, можна зловживати, то для того, щоб уникнути різних дисгармоній у функціонуванні та розвитку особистості, необхідно розвивати психологічну свободу в комплексі з відповідальністю і моральністю.

Окрім того, на думку Г.О. Балла, чим вищим є рівень внутрішньої свободи (і відповідальності) особи, тим більшою мірою вона виступає в соціальних взаємодіях не лише як об'єкт або засіб чиеїсь діяльності, а й як самостійний свідомий суб'єкт діяльності власної, як суб'єкт вчинків. Тобто, іншими словами, людина перестає піддаватися маніпуляціям та сугестії з боку інших людей, самостійно приймає рішення і творить своє життя. А тому можемо стверджувати, що внутрішня особистісна свобода більшою мірою є свободою від соціуму.

Як справедливо зазначає Г.О.Балл, оволодіння внутрішньою свободою істотно відстає в сучасному світі від здобутків у забезпеченні свободи

зовнішньої. Саме тому сьогодні соціально необхідним є широке розповсюдження таких властивих вільній особистості психологічних якостей, як ініціативність, схильність до творчості, відповідальне ставлення до навколишньої дійсності і до своїх вчинків.

Проблема внутрішньої свободи досліджувалась також вітчизняним вченим О.В.Губенко. Зокрема, він розглядає внутрішню свободу як умову активізації творчого потенціалу особистості і виводить такі духовно-психологічні складові цього виду свободи:

1) внутрішня відповідальність, пов'язана з інтеріоризацією суспільних ідеалів та моральних вимог і перетворення їх у внутрішні мотиви особистісної діяльності;

2) внутрішня активність, пов'язана з докладанням власних зусиль для виходу із негараздів, постійною готовністю до боротьби та праці, відсутністю ухиляння від труднощів та перешкод;

3) інтернальний локус контролю, який визначається тим, що людина покладає переважну відповідальність за події, які з нею відбуваються, на себе, пояснюючи це власною поведінкою, характером, здібностями і не приписує відповідальність за все зовнішнім чинникам;

4) вираженість у духовно-психічній структурі особистості піднесених загальнолюдських цінностей, завдяки чому свідомість людини стає більш вільною від середовища і конформних групових установок та менше детермінованою інстинктивною сферою і поточними, вузько-прагматичними потребами;

5) розширення об'єму свідомості та формування цілісного системного (конгруентного) мислення; в інтелектуальній сфері внутрішня свобода означає вміння долати інтелектуальні шаблони та стереотипи, здатність не лише засвоювати сталі знання, але й використовувати нові знання самостійно;

6) здатність до самообмеження, яка є визначним чинником розвитку і саморозвитку людини, що пов'язана з працею, цілеспрямованою перетворюючою діяльністю. Завдяки самообмеженню, яке проявляється в дотриманні релігійно-моральних та соціально-психологічних норм, заповідей, правил, канонів, цінностей, заборон і табу відбувається аналізування та соціалізація нервово-психічної і духовної енергії індивідів, без чого б ця енергія розпоршилася та деградувала в нижчі тваринно-чуттєві форми діяльності.

Гальмування жадань та потягів забезпечує людині можливість для самодистанціювання, що розщеплює психічне на «Я», яке себе споглядає і самоусвідомлює, та «суб-Я», що є неусвідомлюваним, і яке треба опанувати. Вектор

активності спрямовується на контроль та перетворення самого себе. Стає можливою самотрансценденція, як подолання себе, вихід за межі самого себе – це поява нової міри свободи – свободи від самого себе, свободи ставати іншим [6, с.1-2]. Ми вважаємо, що усвідомлене «Я» – це вільне в людині, а «суб-Я» – це те, що залишається в полоні несвободи. Внутрішньо вільна людина прагне, щоб її життя набуло якомога більше усвідомленості та осмисленості, тобто розширення свідомого «Я» за рахунок пізнання себе приводить до зменшення «суб-Я», а отже і до меншої влади неусвідомлюваних інстинктивних проявів над людиною. Таким чином людина стає володарем свого життя.

Особистісна свобода з позиції свободи вибору досліджувалась також Т.М. Титаренко. Зокрема, на її думку, свобода вибору починається з необхідності щось змінити у своєму житті. Життєвий вибір – це напрям, який людина вільно обирає у своєму саморозвитку. Отже, свобода вибору – це свобода обирати напрямок творення власної особистості, а сам вибір, на думку Т.М. Титаренко, енергетично забезпечує подальшу життєдіяльність.

Життєвий вибір, вважає вчена, передбачає наявність певного рівня відповідальності і свободи. Вибираючи, людина може бути залежною від обставин або нехтувати ними. Саме спосіб робити вибір, відчуваючи відповідальність або перекладаючи її на оточення, і є критерієм поділу людей на інтерналів та екстерналів [12, с.322-323]. Інтернальний локус контролю передбачає спрямованість особистості на власний внутрішній світ, що для становлення особистісної свободи є більш сприятливим, ніж екстернальне спрямування на зовнішнє. Проте високий рівень інтернальності, так само як і екстернальності, може викликати появу патологічних станів [12, с.173].

Ситуація вибору є ситуацією трансцендування – вихід за межі стихійної даності для упорядкування самого себе. За допомогою свободи вибору людина переосмислює своє життя, трансформує свої певні, уже напрацьовані і перевірені, цінності у внутрішні істини даного етапу світотворення. Таким чином вибір відкриває нові альтернативи пізнання та пошуку сенсу життя, самореалізації та самотворення і є механізмом смислового регулювання життя та кардинальної трансформації життєвих смислів.

За Т.М. Титаренко, людина щодня постає перед безліччю життєвих виборів, які впливають на її подальший розвиток. Конструктивні вибори ведуть людину в бік зростання, невдалі – у бік деградації. Проте навіть неправильний вибір, переосмислений і виправлений за допомогою каяття та сповіді, під час яких людина знову стає самою собою, повертає її у бік зростання. «Нова особистість, переживши спокуси і вдавшись до каяття, до сповіді, не втрачає себе, не

руйнується, а стає більш відкритою та гнучкою» [12, с.320].

Титаренко виводить чинники, від яких залежить міра реалізації свободи вибору: чіткість усвідомлюваних альтернатив; час для пошуку рішення у складній проблемній ситуації, який є різним у кожної людини; здатність навчатися та засвоювати досвід своїх помилок; адекватність минулих життєвих рішень [12, с.325].

Т.М. Титаренко також вважає, що не існує єдиновизначених критеріїв вибору, їх необхідно щоразу шукати [12, с.320-323]. І цей пошук, на нашу думку, передбачає аспект свободи у житті людини. Кожна людина творчо обирає шлях прийняття і здійснення вибору відносно своїх попередніх напрацювань. Тобто, виходячи з цього можна сказати, що свобода залежить від минулого досвіду людини, а також від майбутніх сподівань. Свобода вибору знаходиться на межі минулого і майбутнього, тобто «тут і тепер», тобто в теперішньому. Свобода вибору це мить, яка щоразу постає перед новим етапом життя і скеровує його в певне русло.

Якщо людина все-таки уникає вибору, втікає від свободи обирати, то певні проблеми, які наштовхнули її до переосмислення, до вибору чогось нового мають здатність накопичуватися. І чим довше затягується вибір, тим більше їх нарастає. А це, на думку Т.М. Титаренко, стає причиною психологічної кризи особистості, з якої ніколи немає безболісного виходу. Накопичені проблеми, невирішені конфлікти і т.д. створюють фон, на якому формуються механізми захисту, комплекси, різноманітні акцентуації характеру, що приводить до деструктивного розвитку особистості. За таких умов, на нашу думку, людина потрапляє до різного роду до залежностей та набуває несвободу.

Таким чином, психологічна криза – це період, коли людина або врешті-решт здійснить цей перехід (зміниться, оволодіє тою мірою свободи, яка відкрита для неї на даному етапі – наша примітка), або обтяжить свій стан і переведе його в психіатричний [12, с. 324-339].

Здатність змінюватися – це готовність до здійснення життєвих виборів, яка передбачає незагальмоване, не викривлене психологічними захистами бажання зовнішніх і внутрішніх змін, руху вперед, саморозвитку. Конструктивний життєвий вибір є цінністю для розвитку та зростання особистості. В основі спроможності здійснювати конструктивні життєві вибори лежить особистісна зрілість та самоактуалізація особистості [12, с.324-347]. Можемо зробити висновок, що становлення особистісної свободи напряму залежить від особистісного зростання та самоактуалізації, а в здатності змінюватися та здійснювати вибір і проявляється особистісна свобода, яка як певне

утворення в структурі особистості є рушійною силою саморозвитку і забезпечує рух уперед.

Бажання руху звертає людину на шлях, який веде до самої себе. І здобуваючи себе як самоцінність, на думку Т.М. Титаренко, людина починає зовсім по-новому відчувати всю повноту свого існування. Її свобода стає значущішою за її життя. Проте це не ситуативна свобода багатьох, а індивідуалізована нова свобода, яка несе в собі тягар відповідальності і певні вимоги до особистості [12, с.286-287]. Як бачимо, здобуваючи себе справжнього, ми здобуваємо особистісну свободу, яка передбачає нову перебудову власного життя і слідування зовсім іншим критеріям, ніж ті, що були до особистісного становлення.

Прагнення до ідеалу є підґрунтям стійкого бажання вибирати і є «стартом цієї складної, відповідальної діяльності» [12, с. 347]. Можемо стверджувати, що в основі особистісної свободи, яка проявляється не лише як свобода вибору, але як свобода самотворення, лежить ідеал, найвищим рівнем якого є духовний. Без усвідомленого прагнення до ідеалу особистісна свобода не активізується, а, відповідно, не відбувається самоактуалізація та розвиток особистості [8].

Головний психологічний смисл особистісного зростання, за Т.М.Титаренко, полягає у визволенні, винайденні себе і свого життєвого шляху, самоактуалізації і розвитку усіх основних особистісних атрибутів. Особистісне зростання є активним процесом становлення, в якому людина бере на себе відповідальність за своє життя, свій життєвий шлях [12, с.293]. Отже, можемо зробити висновок, що особистісне зростання і набуття особистісної свободи тісно взаємопов'язані. Тобто, стаючи особистістю, людина розкриває в собі потенціал особистісної свободи.

Отже, за Титаренко Т.М., особистісна свобода починається з необхідності змін у власному житті і полягає у виборі траєкторії розвитку власної особистості. В основі особистісної свободи лежить зростання особистості, мотиваційним ресурсом якої є ество. Можна стверджувати, що міра збереження зв'язку та гармонії із власним еством є мірою особистісної свободи.

Особистісне зростання, у процесі якого набувається особистісна свобода, тісно пов'язане із поняттями особистісний потенціал та особистісна зрілість.

Про взаємозв'язок самоактуалізації, особистісної зрілості і внутрішньої (особистісної) свободи говорили ще В.Франкл, Е.Фромм, Г.Олпорт, А.Маслоу, К.Роджерс. На їхню думку, внутрішня свобода притаманна зрілій особистості (або «повноцінно функціонуючій людині», за К.Роджерсом); саме в неї тенденція актуалізації максимально ефективна. Отже,

можемо зробити висновок, що зріла – це і є внутрішньо вільна людина.

Сучасні вчені поділяють погляди цих науковців. Так, О.С. Штепа вважає, що поняття особистісного зростання та самоактуалізації особистості є тотожними. Наявність особистісного потенціалу забезпечує природність особистісного зростання, яке стимулюється із внутрішнього світу особистості, а не нав'язане ззовні. Особистісно зрілу людину вчена називає ресурсною, тобто такою, яка сама у собі знаходить сили для подолання життєвих обставин і самої себе [14, с.11]. Можемо припустити, що цей ресурс, який надає людині таку силу, і є особистісною свободою, яка поряд із креативністю (творчістю) та жертівністю (любов'ю) міститься в особистісному потенціалі людини, котрий на думку Д.О. Леонтєва, втілюється у вибір за можливості спертися на сформовану особистісну структуру, якою і є особистісна зрілість [14, с.12].

У психології поняття психологічної та особистісної зрілості часто ототожнюються, проте О.С. Штепа розмежовує їх. Психологічна зрілість, на її думку, складається із емоційної та інтелектуальної зрілостей, які є показником роботи сенсорних, мнемічних та інтелектуальних функцій. Психологічна зрілість забезпечує високий рівень функціонування індивіда, його готовність аналізувати та усвідомлювати події та явища зовнішнього світу. Особистісну зрілість О.С. Штепа трактує як цілісність, що самовизначається, і складається із ставлення до оточуючого світу, до інших людей, до самої себе. Це певний рівень самопізнання, саморозуміння.

Також вчена виокремлює соціальну зрілість, яка передбачає відповідність самопрезентації та поведінки людини вимогам та очікуванням суспільства і відповідальне виконання нею соціальних ролей відповідно до їх сценарію. Вона формується під впливом соціалізації особистості. Змістом же особистісної зрілості, на відміну від соціальної, є відповідальна побудова власної ролі відповідно до загальних моральних принципів та особистої місії.

Штепа наголошує, що саме психологічна та соціальна зрілість особистості, яка вільно і відповідально визначає свою позицію серед інших, є детермінантами особистісної зрілості [13, с.27-28].

Отже, на основі описаного вище, можемо дійти висновку, що особистісне зростання, під час якого розкривається особистісний потенціал, є процесом становлення особистісної зрілості, за якого відбувається оволодіння особистісною свободою. При цьому, міра особистісної свободи залежить від міри особистісної зрілості, яка формується на основі психологічної (інтелектуальної та емоційної) і соціальної зрілості.

Схожі думки знаходимо й у В.М. Русалова, який поряд з емоційною, інтелектуальною та соціальною зрілістю виокремлює ще й моральну [10, с.85].

Нерозвинутість хоча б одного компонента перешкоджає становленню особистісної зрілості, а отже й особистісної свободи.

Окрім того, звертаємо увагу на твердження вченого, яке стосується свободи людини, в якому він визначає першочерговість зовнішньої свободи і її необхідність для становлення особистісної зрілості, а отже і особистісної свободи.

Особистісна зрілість і виокремленні вище її чотири компоненти складають основу кристалу особистості, розробленого О.Симоновою. Вона, зокрема, дає їм такі характеристики: інтелектуальна зрілість – це здатність формувати власну думку, беручи до уваги думку інших; самостійно приймати рішення і нести повну відповідальність за них; уміння правильно застосовувати у житті знання, які ми отримуємо з різних джерел; емоційна зрілість – це самоконтроль, уміння здійснювати об'єктивні вчинки, прийняття критики та адекватна емоційна реакція; соціальна зрілість – це здатність іти назустріч іншим, легко встановлювати з ними відносини; духовна (або моральна, за В.М. Русаловим, – наша примітка) зрілість – це вірність духовним ідеалам і здатністю жити згідно них, чітко сформованою ціннісно-сисловою структурою). При наявності ще і вольової зрілості у вигляді прагнення до Бога, на думку авторки, відбувається духовне сходження особистості [11, с.4-7].

Що стосується вольового аспекту особистісної свободи, то на думку Г.Г. Кравцова, свобода є суттєвою і невід'ємною властивістю волі та одночасно виступає ядром і стержнем особистості. У внутрішньо вільної людини воля постає як інструмент вільної дії і за рахунок стремління можливе вільне самоздійснення особистості, протистояння багатьом внутрішнім і зовнішнім обставинам, обмеження своїх бажань і схильностей [7, с.72-73].

Повертаючись до складових особистісної зрілості, слід зазначити, що вони перегукуються із складовими особистісної свободи, які виокремлюють Г.О. Балл та О.В. Губенко. Це, у свою чергу, ще раз підтверджує висновок про те, що особистісна зрілість та особистісна свобода є нероздільними поняттями, причому перше завжди породжує друге.

Виходячи з цього, чинниками особистісної свободи, які характеризують *емоційну зрілість*, є: самоконтроль, самодисципліна, самовиховання та самообмеження; патріотизм, любов до культурних та духовних здобутків рідного народу; уміння приймати об'єктивну точку зору і здійснювати відносно неї адекватні вчинки, дослуховування порад і критики інших.

Чинники особистісної свободи, які характеризують *інтелектуальну зрілість*, передбачають уміння висловлювати і формулювати власну думку, а також поважати думку інших; самостійне прийняття рішень та управління власним життям при усвідомленні повної відповідальності за них; застосування теоретичних знань, отриманих із різних джерел, у власному житті; усвідомлене проживання свого життя; формування власного життєвого досвіду на основі самоаналізу та переймання досвіду інших людей; здатність переглядати та переосмислювати свої попередні рішення та вміння вникати в суть понять; інтернальний локус контролю тощо.

В основі *соціальної зрілості* лежать такі чинники особистісної свободи, як високий рівень комунікабельності; збереження людської гідності, розвиток самоповаги та поваги до інших; вміння підтримувати інтимні стосунки, такі як дружба, любов; прагнення до об'єднання з іншими, взаємодопомога, допомога не лише знайомим, але і незнайомим людям, безкорисливість; засвоєння соціокультурних норм і співвідношення їх з особистісними тощо.

Моральна зрілість характеризується такими чинниками особистісної свободи, як активізована потреба в самоактуалізації; пошук сенсу життя; наявність структури загальнолюдських цінностей та чіткої системи ціннісних орієнтацій; спрямованість на власний внутрішній світ; необхідна участь у релігійних обрядах, оскільки релігія допомагає людині на перших етапах підтримувати зв'язок із духовним світом, та наявність духовного наставника, який допомагає обрати напрямок розвитку; творчість, усвідомлення власного покликання та його реалізація тощо.

Висновки. Узагальнюючи різноманітні підходи до проблеми особистісної свободи можна стверджувати, що особистісна свобода виступає як готовність та спроможність до здійснення вибору, в основі якого лежить ідеал, як фактор, що визначає спрямованість розвитку. Цей вид свободи притаманний сформованій, зрілій особистості.

Отже, шлях здобуття особистісної свободи розпочинається становленням особистості і здійснюється паралельно із процесом особистісного зростання. Для того, щоб здійснитися як особистість, людина повинна напрацювати ті якості, які лежать в основі емоційного, інтелектуального, соціального та морального компонентів особистісної зрілості. Закріплюючи певне напрацювання, особистість здобуває певну міру особистісної свободи і піднімається над собою вчорашньою. Результатом цього зростання є особистісна зрілість, при досягненні якої, людина оволодіває повною мірою особистісної свободи. Метою будь-якого виду свободи є наближення до досконалості, а тому в її

основі повинен бути орієнтир або еталон цієї досконалості, найвищим проявом якого є духовний ідеал, що представлений образами просвітлених людей кожної релігійної культури, у випадку християнства – це Христос. Завдяки такому еталону людина отримує здатність бачити свої недоліки, що допомагає їй швидше зорієнтуватися у виборі напрямку творення власної особистості.

Таким чином, особистісна свобода набувається в міру становлення зрілої особистості, з подальшим

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Внутрішня свобода особи і особистісна надійність у контексті гуманізації освіти // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №9. – С.1-7.
2. Балл Г.О. Особистісна свобода і гуманізація освіти // Практична психологія і соціальна робота. – 2001. – №1. – С.2-4.
3. Балл Г.О. Психологическое содержание личностной свободы: сущность и составляющие. // Психологический журнал. – 1997. – Т. 18. – № 5. – С. 7-19.
4. Балл Г.О. Творча особистість – людина, що трансцендує вибір // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 10. – С. 67-70.
5. Балл Г.О. Феномен вибору в контексті соціальної поведінки // Соціальна психологія. – 2005. – №1(9). – С.3-13.
6. Губенко О.В. Внутрішня свобода як умова активізації творчого потенціалу особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №10(57). – С.1-5.
7. Кравцов Г.Г. Волевая сфера личности: культурно-исторический аспект // Мир психологии. – М., 2007. – №3 (51). – С. 70-81.
8. Ралько І.М. Духовний ідеал як основа

Подано до редакції 27.06.08

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена проблематиці особистісної свободи, зокрема обґрунтуванню її структурно-функціональної моделі, в основі якої лежать особистісна зрілість, що складається із емоційної, інтелектуальної, соціальної та моральної зрілостей,

переходом у свободу духовну і розкриттям духовної сутності людини, з'єднанням із власним духовним еством.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в експериментальному вивченні дієвості запропонованої структурно-функціональної моделі особистісної свободи, а також у розробці шляхів оптимізації досягнення особистісної свободи та особистісної зрілості.

внутрішньої свободи соціалізованої особистості // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України: проблеми загальної та педагогічної психології. – К., 2006. – Т. VIII. – Вип. 1. – С.291-298.

9. Ралько І.М. Проблематика свободи: диференціація понять // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Плай, 2008 – Вип. 13 – Ч.І. – С. 190-204.

10. Русалов В.М. Психологическая зрелость: единая или множественная характеристика? // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27. – №5. – С. 83-91.

11. Симонова Е. Целительство – I: краткое методическое пособие к семинару. – Никополь, 2005. – 54 с.

12. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К. Либідь, 2003. – 367с.

13. Штена О.С. Пропріум зрілої особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №2. – С.26-34.

14. Штена О.С. Особистісна зрілість як динамічна структура // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №8. – С.10-12.

SUMMARY

The article analyses the concept of personal freedom, substantiates its structural and functional model based on personal maturity comprising emotional, intellectual, social and moral components, volitional

pursuit and spiritual ideal. The author discloses some factors of personal freedom and their correspondence to characteristics of personal maturity components.

І.В. Розіна (Одеса)